

THE TRUTH?

Een onderzoek naar de rol van (zelf)censuur bij de representatie van het Hillsborough-drama door *The Sun* van 19 april 1989.

BA Communicatie- en Informatiewetenschappen
Bachelorscriptie 'Representatie van het kwade'

5 november 2012

Marjolein Lode

3351815

Begeleider: R.H. Leurs

Inleiding

‘Hillsborough: The real truth’ kopte de Britse krant *The Sun* een dag nadat duidelijk was geworden dat het drama in het Hillsborough-voetbalstadion in 1989 niet het gevolg was van misdragingen van supporters, maar van het falen van de autoriteiten. Pas op woensdag 12 september 2012, 23 jaar na de ramp, werd officieel bekend dat de politie destijds had gerommeld met bewijsstukken en verklaringen van omstanders. Deze conclusie werd getrokken door een onafhankelijk panel dat jarenlang allerlei geheime documenten bestudeerde betreffende de voetbalramp.

Het Hillsborough-drama vond plaats op 15 april 1989, waarbij Liverpool en Nottingham Forest het tegen elkaar opnamen in de halve finale van de FA Cup. De wedstrijd werd op neutraal terrein gespeeld, in het Hillsborough-stadion in Sheffield. Achter een van de doelen was de staantribune al voor de wedstrijd overvol, maar om de wachtrij op te lossen besloot de politie om de toegangspoort buiten het stadion te openen. Een stormloop van mensen volgde waardoor honderden supporters in verdrinking raakten. Hierbij kwamen 96 Liverpoolsupporters om het leven en raakten 766 mensen gewond. Tot op heden is dit de grootste stadionramp in de geschiedenis van Groot-Brittannië.

De media, en in het bijzonder *The Sun*, hebben een groot aandeel gehad in de manier waarop het Hillsborough-drama is gerepresenteerd. *The Sun* had op 19 april 1989 vet gedrukt op haar voorpagina staan: ‘The truth’ met daarbij wrede beschuldigingen naar Liverpoolfans. Nu is uitgekomen dat de politie destijds niet juist heeft gehandeld, wijzen de media naar een nieuwe schuldige. Deze scriptie zal *niet* onderzoeken wie schuld heeft aan het Hillsborough-drama; daar is al genoeg over geschreven en er zal blijken dat het altijd moeilijk (en al dan niet onmogelijk) is om een eenduidige versie van de waarheid boven tafel te krijgen. Een belangrijke vraag is juist waarom *The Sun*, maar ook andere media continu bezig zijn om met vingers naar eventuele schuldigen te wijzen. Zonder enige vorm van nuancering worden schokkende bevindingen met veel ophef gepresenteerd aan het publiek.

Deze scriptie behandelt welke redenen ten grondslag liggen aan de representatie van de voetbalramp door *The Sun*. Het fenomeen dat centraal staat is het Hillsborough-drama en het casusmateriaal is hierbij de editie van *The Sun* van 19 april 1989. De relevantie van de kwestie ligt in de brede context van Britse (zelf)censuur. Er wordt vaak onterecht gedacht dat censuur alleen nog voorkomt in ondemocratische landen als China en Noord-Korea. Toch komt censuur ook voor in democratische landen als Groot-Brittannië. Nossek en Limor schrijven in het boek ‘Government Secrecy’: “[...] we wish to argue that censorship also exists and is applied in all democratic countries” (104). Censuur noemen zij een onafscheidelijk deel van de sociale structuur en haar instellingen, waardoor het bestaan ervan een integraal onderdeel is van iedere samenleving, ook al is het niet altijd als zodanig geïdentificeerd en beschreven (Nossek en Limor 104). Censuur heeft een aanzienlijke rol gespeeld in de geschiedenis van Groot-Brittannië. Zo zijn de grote binnen- en

buitenlandse media decennialang door de Britse politiek misleid over wat er daadwerkelijk gaande was met betrekking tot de kwestie in Noord-Ierland (Van Ginneken 101). Deze scriptie onderzoekt op welke manier er censuur heeft kunnen plaatsvinden onder het regime van Margaret Thatcher, die van 1979 tot 1990 premier was van Groot-Brittannië en het hooliganisme graag uit de weg wilde ruimen. Deze en andere redenen die ten grondslag kunnen liggen aan het toepassen van censuur ten tijde van het Hillsborough-drama worden behandeld.

Zelfcensuur is een soortgelijk concept dat wordt onderzocht in relatie tot de representatie van het Hillsborough-drama. Tot een van de mogelijkheden behoort dat *The Sun* haar informatieverstrekking over het voetbal drama opzettelijk en vanuit eigen belangen heeft beperkt. Maar ook wanneer er onopzettelijk geen wederhoor heeft plaatsgevonden, kan er gesproken worden van zelfcensuur. De grens tussen opzet en nonchalance is moeilijk te onderzoeken: hier zal later in de scriptie dieper op worden ingegaan. Naast de censuur en zelfcensuur die worden behandeld, zullen er ook andere elementen worden aangehaald. Zijn er bijvoorbeeld verschillen aan te wijzen in berichtgeving tussen nationale en lokale kranten en hoe valt er te spreken over de algemene journalistieke praktijken ten tijde van het Hillsborough-drama?

Vanuit al deze oogpunten is de volgende hoofdvraag gedestilleerd: Op welke manier heeft (zelf)censuur een aandeel gehad in de representatie van het Hillsborough-drama door *The Sun* op 19 april 1989? Mijn hypothese is dat censuur en zelfcensuur een vergelijkbaar grote rol hebben gespeeld in deze kwestie. Het zou voor het land Groot-Brittannië een tragedie zijn om toe te geven dat een overheidsinstantie als de politie heeft gefaald, maar ik vermoed ook dat *The Sun* haar berichtgeving vanuit ontzag voor de politie op een te makkelijke manier heeft verwerkt. Er zal vanuit de journalisten van *The Sun* teveel focus hebben gelegen op het verhaal van de politie en hun beweringen, waardoor verslag van de Liverpoolsupporters is overgeslagen. Gezegd kan worden dat de uitvoering van hoor en wederhoor in deze zaak journalistiek is verwaarloosd.

Aan de hand van een historische analyse wordt gekeken naar de constructie van de berichtgeving over het Hillsborough-drama. De voetbalramp is niet vanuit één perspectief te benaderen: verschillende aspecten worden betrokken bij de gebeurtenis om inzicht te krijgen in de historie en haar morele oordelen. Niet alleen de berichtgeving door media wordt onderzocht, maar ook ethische kwesties als 'waarom zijn we altijd op zoek naar een schuldige?' en 'waarom willen we een waarheid wanneer waarheden continu worden gemedieerd?' zullen aan bod komen. Deze waarheidskwestie wordt besproken, omdat het verband houdt met de totstandkoming van censuur. Censuur wordt vaak gezien als het achterhouden van de waarheid en om te onderzoeken waarom er censuur plaatsvindt, is het ook van belang om te bekijken waarom de waarheid altijd achterhaald moet worden.

Qua literatuur ligt de focus op artikelen en boeken die dieper ingaan op hoe media gebeurtenissen in de wereld behandelen. Centraal staat hoe het mogelijk is dat (zelf)censuur een rol speelt in berichtgevingen, maar het is ook van belang om te beschrijven hoe ‘waarheden’ worden geconstrueerd. Het boek ‘De schepping van de wereld in het nieuws’ beschrijft dat de werkelijkheid sterk gemedieerd is en dat wij deze bekijken door de lenzen van de journalistieke verslaggeving (Van Ginneken 13). Een ander erg interessant naslagwerk voor deze scriptie is een rapport dat de onderlinge relatie tussen politie en media onderzoekt. Hierin wordt onder andere beschreven dat het eerste journalistieke oordeel over een gebeurtenis cruciaal is voor de manier waarop het wordt herinnerd (Beunders en Muller 63). Deze en andere literatuur versterken beweringen waar nodig om uiteindelijk een goed antwoord te kunnen bieden op de gestelde hoofdvraag.

De scriptie bestaat uit vier hoofdstukken gevolgd door een conclusie. In het eerste hoofdstuk wordt de context rondom het Hillsborough-drama beschreven, dat betekent onder andere dat het Heizel-drama (een soortgelijk drama dat vier jaar voor de Hillsborough-ramp plaatsvond) ermee in verband wordt gebracht, maar ook dat de gevolgen van de ramp voor de voetbalwereld worden besproken. Vervolgens behandelt het hoofdstuk op welke manier er in *The Sun* van 19 april 1989 over de ramp is geschreven. Het tweede hoofdstuk gaat over censuur die destijds wellicht plaatsvond, waarbij het regime van Thatcher wordt aangehaald. In het derde hoofdstuk wordt de mogelijke zelfcensuur besproken door in te gaan op de lokale en nationale berichtgeving en overige journalistieke praktijken ten tijde van de voetbalramp. Hierbij zal ik onderzoeken waarom het principe van hoor en wederhoor niet is uitgevoerd. In het vierde en laatste hoofdstuk wordt een ander overkoepelend concept aangehaald, namelijk ‘de journalistieke waarheid’. Is er wel één waarheid als we kijken naar het Hillsborough-drama en waarom is het van belang om gelijk een schuldige te vinden in een crisissituatie? Tot slot zullen mijn bevindingen vanuit deze vier hoofdstukken kort worden samengevat in de conclusie.

1. De context en representatie van het Hillsborough-drama

Om de gevolgen van het Hillsborough-drama beter te begrijpen, wordt in dit hoofdstuk de context van het drama geschetst aan de hand van literatuur. Vervolgens behandel ik de representatie van de ramp door *The Sun* van 19 april 1989.

In mei 1985, vier jaar voor de Hillsborough-ramp, was er een soortgelijk voorval geweest met Liverpoolsupporters in het Heysel-stadion in Brussel tijdens de wedstrijd Liverpool - Juventus. Ook al werden de Liverpoolfans niet gezien als de meest gevaarlijke van Groot-Brittannië; ze hadden wel een vurige reputatie die werd gevoed door een reeks incidenten (Bodin, Héas en Robène 37). Zo hadden zij in maart 1985 een gewelddadig conflict met FK Austria Wien supporters en raakten er in juni 1984, tijdens AS Roma - Liverpool, veertig mensen gewond en werden er vijftig supporters gearresteerd (Bodin et al. 37). Tijdens de voetbalwedstrijd in het Heysel-stadion werden de supporters van de twee teams al vroegtijdig in het stadion gelaten en werden zij van elkaar gescheiden door slechts een hek. De paniek ontstond toen een aantal Liverpoolsupporters infiltrerden in het Juventus-vak. De Italiaanse fans probeerden te vluchten en er werden medesupporters tegen de hekken gedrukt. De aanwezigheid van 2290 politiemannen mocht niet baten; zij deden de hekken aan het voetbalveld niet open tot zij orders kregen (Bodin et al. 37). Er zijn veel vergelijkingen te trekken tussen de Heysel-ramp en het Hillsborough-drama: fans werden tegen de hekken gedrukt en de politie was wel aanwezig maar wachtte op orders waardoor er veel mensen gewond raakten. Opmerkelijk aan de Heysel-ramp is echter dat de schuld een stuk beter aanwijsbaar was dan bij het Hillsborough-drama: de Liverpoolsupporters hadden niet moeten infiltreren in het Juventus-vak. De reputatie die de Liverpoolfans hiermee verwierven heeft vermoedelijk bijgedragen aan de berichtgeving over de fans ten tijde van het Hillsborough-drama (Bodin et al. 37).

De impact van het Hillsborough-drama is niet te vergelijken met voetbalrampen die eerder plaatsvonden in Groot-Brittannië. Politieofficieren verspreidden valse informatie over de Liverpoolsupporters en de kranten volgden deze beweringen wat tot grote woede leidde bij de inwoners van Liverpool en de gehele voetbalgemeenschap. Hillsborough was de laatste van veel door mismanagement veroorzaakte catastrofes die Groot-Brittannië teisterden midden en eind jaren '80 en er waren reeds eerder debatten geweest over publieke veiligheid (Darby, Johnes en Meller 19-20). Het Hillsborough-drama heeft, mede naar aanleiding van deze debatten, geleid tot de invoering van veiligheidsvoorschriften voor sportvelden in Groot-Brittannië en de inspectie van alle stadions van Britse topclubs. Ook werden alle hekken verwijderd uit de stadions en werden de staanplaatsen vervangen door zitplaatsen (Feenstra 35). Darby et al. concluderen dat de Hillsborough-ramp "had a radical impact on not only the game's built environment but also the whole culture of fandom" (5).

Representatie door The Sun

Zoals in de inleiding werd geëxpliceerd heeft *The Sun* een groot aandeel gehad in de misvattingen die ontstonden naar aanleiding van hun representatie van het Hillsborough-drama. Een aantal dagen na de ramp, op 19 april 1989, gebruikte editor Kevin McKenzie de woorden 'The Truth' op de voorpagina van *The Sun* om het drama samen te vatten. Onder 'The Truth' stonden drie dikgedrukte beschuldigingen naar de Liverpoolsupporters: 'Some fans picked pockets of victims', 'Some fans urinated on the brave cops' en 'Some fans beat up PC giving life kiss' (Arnold en Askill 1). In de rest van het krantenartikel worden de voorvallen, zoals beschreven op de voorkant, toegelicht met behulp van voorbeelden (zie bijlage 1). Er worden echter in het hele artikel geen namen genoemd van de politiemannen die het wangedrag van de fans hebben waargenomen. Opmerkelijk is ook dat, terwijl de ramp werd vastgelegd op televisiecamera's en werd aanschouwd door duizenden supporters, er geen bewijs was om de beschuldigingen van *The Sun* te onderbouwen. De voorpagina van *The Sun* van 19 april zorgde bij de inwoners van Liverpool voor zoveel woede, dat zij door bijna alle kiosken in Liverpool werd geboycot. De verkoop van de krant zakte van de geschatte 55.000 stuks per dag naar nog ongeveer een kwart hiervan. Zelfs nu wordt de krant nog slecht verkocht met 12.000 kranten per dag. In vele delen van de stad is de krant niet te verkrijgen, omdat kiosken weigeren de krant te verkopen (Duthel 127).

Het eerste excuus voor de berichtgeving van de ramp door *The Sun* was opmerkelijk. Er werd namelijk een onderscheid gemaakt tussen het gedrag van de krant en de mensen die bij de krant werkzaam waren. In *The Sun* van 7 juli 2004 bood de krant *The Sun* haar excuses aan: "It is 15 years since the *Sun* committed the most terrible mistake in its history" (Sanders 240). Hierin wordt zichtbaar dat het bedrijf schuld heeft en niet de werknemers. Dat wordt verderop in het artikel nog duidelijker: "The *Sun* of 2004 no more deserves to be hated on Merseyside than Wayne Rooney does. For a start, most of today's staff weren't on the *Sun* in 1989 and today's Editor was a 20-year-old student" (Sanders 241). Sinds op 12 september 2012 officieel bekend is gemaakt dat de politie had gefaald tijdens de ramp en er 41 levens gered hadden kunnen worden, heeft *The Sun* haar eerste oprechte excuses gemaakt. Met de opmerkelijke kop 'Hillsborough: The real truth' werd door de huidige hoofdredacteur schuld bekend namens *The Sun* (Dunn, Moriarity en Veevers 3). Afgevraagd kan worden of de inwoners van Liverpool, na 23 jaar onterecht te zijn beschuldigd door deze krant, hier genoeg mee willen nemen.

2. Censuur ten tijde van het Hillsborough-drama

Om te kunnen begrijpen of er censuur heeft plaatsgevonden ten tijde van de Hillsborough-ramp wordt in dit hoofdstuk onder meer toegelicht hoe het politieke klimaat eruit zag eind jaren '80. Om het verleden te begrijpen, moet dit deels worden gereconstrueerd. Aan de hand van deze tijdsgeest wordt gekeken of censuur heeft plaatsgevonden bij de representatie van het Hillsborough-drama. Alvorens dit te bespreken, wordt het begrip 'censuur' uiteengezet.

In het boek 'Government Secrecy' wordt censuur omschreven als "the systematic *control* over historical facts or opinions and their exchange – often by suppression – imposed by or with the connivance of the government or other powers" (De Baets 55). Van belang is dat er bij censuur sprake is van inmenging van de overheid of andere machten. Dit kan direct of indirect plaatsvinden, formeel of informeel, officieel of onofficieel en publiek of privé. Vaak wordt dit begrip in verband gebracht met andere termen waaronder zelfcensuur. In het volgende hoofdstuk zal deze vage grens tussen censuur en zelfcensuur uiteengezet worden.

Margaret Thatcher was van 1979 tot 1990 premier van Groot-Brittannië en leider van de Conservatieve Partij (de grootste rechtse politieke partij van Groot-Brittannië). Zij stond tijdens haar regeerperiode ook wel bekend onder de naam *The Iron Lady* vanwege haar sterke wilskracht en onwil om concessies te doen. Thatcher wist weinig van voetbal en het kon haar ook weinig schelen, maar was bang dat de reputatie van haar gezag en overheid zou ineenstorten na verhalen over voetbalincidenten in Groot-Brittannië (Houlihan 196). "Thatcher believed that permissiveness in society and reluctance to impose strong penalties were responsible for the increase in crime. She offered a return to 'traditional values' and 'the smack of firm government'" (Reitan 18). Dit nieuwe ferme overheidsbeleid ten opzichte van de voetbalwereld werd geconcretiseerd met als middel de Sportevenementenwet van 1985, waarin stond dat het verboden was alcohol te nuttigen in stadions, maar ook in bussen of treinen die richting een sportwedstrijd reden (Brabazon 25-26). Collins en Vamplew beschrijven dat deze wetgeving van Thatcher er mede voor heeft gezorgd dat het Hillsborough-drama heeft plaatsgevonden: "Sadly, it took the 1989 Hillsborough disaster to highlight that selling alcohol inside grounds could persuade spectators to come into grounds earlier, thus reducing congestion problems at turnstiles, and help improve the facilities available to football fans" (86). Als er alcohol zou worden geschonken in het Hillsborough-stadion, waren de Liverpoolsupporters vermoedelijk eerder aanwezig bij het stadion waardoor de massale stormloop vlak voor de wedstrijd vermeden had kunnen worden. Er is nooit goed gekeken naar de invloed van deze wetgeving, en daarmee de politieke doorvoeringen van Thatcher, die het Hillsborough-drama mogelijk heeft veroorzaakt. In plaats van de wetgeving werd de alcohol gedemoniseerd.

Margaret Thatcher en The Sun

Curran, Gaber en Petley constateren dat het overgrote deel van de nationale pers in de jaren '80 een bondgenoot was van de overheid (305). Dit werd ook erkend door een aantal van de voornaamst betrokken mensen bij de media en Britse politiek. Zo had de rechtse journalist Woodrow Wyatt in zijn dagboek een onthullende conversatie met Margaret Thatcher staan: "Rupert (Murdoch) has been magnificent. He had rung saying how much he admired what she had done. She commented [in turn] on *The Times* and *The Sun* giving 'wonderful support'" (Curran et al. 305). Een lid van het eerste kabinet van Thatcher, Sir Ian Gilmour, was beduidend minder enthousiast over deze perssteun en klaagde dat de media onder daadwerkelijk staatsgezag niet kruiperiger had kunnen worden (Curran et al. 305). Een opmerking die geplaatst moet worden bij deze onthulling is dat *The Sun* in de jaren '80 erg rechts georiënteerd was evenals Thatcher. Negrine beschrijft dat kranten en politieke partijen vaker affiniteit met elkaar hebben. "There has been a tendency for newspapers to represent both existing political parties and emergent ones" (33). Het bondgenootschap tussen een krant als *The Sun* en premier Margaret Thatcher kan gezien worden als een vorm van censuur hoewel er een zweem van zelfcensuur aan hangt, vanwege de politieke voorkeur van *The Sun*. De literatuur is niet toereikend genoeg om te kunnen expliciteren of *The Sun* steun gaf aan Thatcher uit eigenbelang of dat deze steun van hogerhand werd opgelegd. Er zijn echter een aantal oorzaken, waaronder een aantal eerder besproken, die censuur in de hand kunnen hebben gewerkt.

Het zou catastrofaal zijn geweest om het falen van de politie toe te geven in een periode waarin Thatcher juist het hooliganisme aan de kaak wilde stellen. Door de Liverpoolsupporters schuld te geven in *The Sun*, die toch al aan haar zijde stond, kon de politie vrijuit gaan. De Liverpoolfans waren een makkelijk doelwit: "The reason why the police seemed to survive Hillsborough without serve reprimand is that Liverpool fans had some form" (Brabazon 25). Ook door toe te geven dat de Sportevenementenwet (waarbij het nuttigen van alcohol vrijwel overal werd verboden) een van de redenen was dat er zich een dringende menigte voor het Hillsborough-stadion bevond, zou voor Thatcher niet goed hebben uitgepakt. Een falende wet met bijna honderd doden tot gevolg zou niet hebben bijgedragen aan haar goede reputatie. Toch lukte het om de wet buiten de media te houden en alleen de alcohol trof blaam. In *The Sun* van 19 april 1989 staat onder andere: "Cops claimed their rescue effort was hampered by hooligans tanked up at a three-hour boozing session" (Arnold en Askill 2). De combinatie van deze twee factoren kan hebben geleid tot censuur vanuit het regime van Thatcher. Uit overheids perspectief had de politie niet mogen falen en de Sportevenementenwet had geen aanleiding mogen zijn voor het Hillsborough-drama.

3. Zelfcensuur ten tijde van het Hillsborough-drama

Zelfcensuur is een moeilijk te omschrijven fenomeen en is niet te begrijpen zonder het verschijnsel censuur hieraan te koppelen. Gans noemt in zijn werk 'Deciding what's news' de term *pressure*, die volgens hem censuur en zelfcensuur in de hand werkt (249). Onder *pressure* verstaat hij kritiek, georganiseerd en ongeorganiseerd protest, maar ook bedreigingen richting journalisten, hun organisaties en hun bedrijven (Gans 249). Omdat zowel censuur als zelfcensuur voortkomen uit dezelfde soort *pressure* is de overlap tussen de fenomenen zichtbaar.

Journalists generally define censorship as killing or altering a story as a result of external pressure, whereas self-censorship is the conscious response to anticipated pressure from nonjournalists. But self-censorship can also be unconscious, in which case journalists may not be aware they are responding to pressure. When journalists announce that chilling effects are in the air, they are pointing out that self-censorship is being demanded of them; however, they are reluctant to admit conscious surrender to these effects, and it is hard to determine when they are responding unconsciously (Gans, 251).

Wat Gans in bovenstaand citaat toelicht, is de kern van de vage grens tussen censuur en zelfcensuur: het is vrijwel onmeetbaar of journalisten bewust of onbewust reageren op de zogenaamde *pressure* die Gans beschrijft. Zelfcensuur kan opzettelijk zijn, wat verband houdt met censuur die altijd bewust plaatsvindt, maar zelfcensuur kan ook onopzettelijk zijn wanneer verhalen zonder wederhoor in de media terechtkomen en voor waar worden aangenomen.

In het rapport 'Politie en media' van Beunders en Muller, dat de relatie onderzoekt tussen politie en media, wordt uitgelegd dat de eerste oordelen van journalisten vaak cruciaal zijn met betrekking tot het predikaat – succes of fiasco – dat de gebeurtenis toebedeeld krijgt (63). Het kan voorkomen dat voorlichters de behoefte voelen, of de opdracht krijgen, om bijvoorbeeld een negatieve mediaberichtgeving te voorkomen. "Dit kan er toe leiden dat de voorlichters snel claimen dat de politie en autoriteiten correct hebben opgetreden, terwijl het dubieus is of voorlichters dat dan al kunnen weten" (Beunders en Muller 63-64). Door de chaos rondom het Hillsborough-stadion was er pas in de avond een persconferentie. De journalisten die al vroegtijdig aanwezig waren bij de ramp spraken met officiële woordvoerders van de *Football Association* (organisatoren van de bekerwedstrijd) en de *Sheffield Wednesday Football Club*. De persvoorlichter van de *Sheffield Wednesday Football Club* was samen met een politieofficier gezien die hem had ingelicht over de zaken rondom het drama. De politieofficier zou gezegd hebben dat de toegangspoort buiten het stadion was geforceerd door Liverpoolsupporters, waarbij hij achterwege liet dat de politie de toegangspoort zelf had geopend (Berrington en Jemphrey 473). De overdracht van onjuiste

informatie tussen de politieofficier en deze woordvoerder heeft vermoedelijk haar stempel gedrukt op de eerste berichtgevingen. De media stonden in contact met een onjuist ingelichte woordvoerder en op die manier had de politie indirect de controle over de manier waarop het drama gerepresenteerd zou worden.

Er is een aantal noodzakelijke uitgangspunten voor media die Beunders en Muller noemen in hun rapport. Dit zijn “eerbied voor de waarheid en het recht van het publiek op de waarheid, fair te werk gaan, zijn bronnen kennen en hoor en wederhoor toepassen en afzien van laster, smaad en belediging” (279). In het geval van het Hillsborough-drama kan men zich afvragen of deze uitgangspunten überhaupt zijn toegepast bij de berichtgeving. In hoofdstuk vier zal het verlangen naar de waarheid worden besproken, maar er valt vast te stellen dat er tijdens het drama geen sprake is geweest van hoor en wederhoor. De oorzaak hiervan is onder andere te vinden in het verschil tussen nationale en lokale berichtgeving. Berrington en Jemphrey stellen dat nationale media te werk gaan als brandweermannen: “They arrive, cover the story and rush off to the next incident” (471). Nationale media hebben geen lokale loyaliteiten of loyaliteiten naar bronnen en er is een strijd om als eerst een verhaal te kunnen publiceren. Dit terwijl lokale journalisten worden aangegrepen wanneer er een ramp plaatsvindt die gaat over hun gemeenschap. Zij begrijpen wat gevoelig ligt bij hun lokale lezers en zijn daardoor loyaal richting zowel hun milieu als de lezers (Berrington en Jemphrey 471). Door een combinatie van snel handelen en weinig interesse in de gemeenschap van Liverpool lijkt wederhoor ten tijde van de Hillsborough-ramp te zijn overgeslagen door nationale media.

Huidig redacteur Dominic Mohan van *The Sun* betuigde, vlak na de bekendmaking van wat zich werkelijk had afgespeeld tijdens het drama, spijt van het verhaal van *The Sun* 23 jaar geleden (Dunn et al. 2). Hij claimde dat het een verhaal was waarin *The Sun* werd meegesleurd door verklaringen van de politie. Wat hij hiermee tevens zegt, is dat er niet genoeg is geluisterd naar de andere kant van het verhaal. Bevindingen van de politie zijn klakkeloos overgenomen door *The Sun* en hierbij werd het principe van hoor en wederhoor niet uitgevoerd. Een essentieel onderdeel van de journalistiek is dus niet aan bod gekomen bij de berichtgeving over het Hillsborough-drama.

Wat vaststaat, is dat de journalisten van *The Sun* uit 1989 politieverklaringen hebben gekopieerd zonder wederhoor. Moeilijker te bewijzen is of er vanuit de krant opzet in het spel is geweest om de Liverpoolsupporters de schuld te geven. Uit bovenstaande zelfcensuurpraktijken blijkt eerder dat *The Sun* haar bronnen niet goed heeft gecontroleerd en geen wederhoor heeft toegepast. Maar is er dan sprake van opzettelijke of onopzettelijke zelfcensuur? Berrington en Jemphrey beschrijven dat er journalistieke selectiviteit heeft plaatsgevonden (473). Selectiviteit impliceert dat uit een grote stapel informatie wordt gekozen wat er wel en wat er niet gebruikt zal worden voor een artikel, waardoor journalisten vaak meer weten over gebeurtenissen dan het gemiddelde publiek. Maar wat gebeurt er

nu wanneer een groep Liverpoolfans met hun verhaal bewust niet aan het woord komt in een krant als *The Sun*? Er kan geconcludeerd worden dat het negeren van het verhaal van de Liverpoolfans gelijk staat aan het negeren van informatie. Op die manier is er sprake van selectiviteit, wat duidt op bewuste keuzes die de krant heeft gemaakt bij de representatie van het drama. Er kan dus geconstateerd worden dat er opzettelijke zelfcensuur heeft plaatsgevonden, omdat de Liverpoolsupporters niet aan het woord zijn gekomen in *The Sun*. Deze keuze die *The Sun* destijds heeft gemaakt met betrekking tot het Hillsborough-drama benadrukt “the important and far-reaching consequences of journalism, and the heavy weight of responsibility on those constructing ‘the news’” (Berrington en Jemphrey 476). Journalisten hebben een verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap en in de Hillsborough-kwestie hebben zij die verantwoordelijkheid niet genomen.

4. De journalistieke waarheid en haar schuldigen

In dit hoofdstuk zal niet worden geprobeerd om het fenomeen 'de waarheid' te beschrijven: elk verhaal bestaat uit meerdere waarheden die samen een representatie van een gebeurtenis vormen. De relevantie van dit onderzoek naar de representatie van het Hillsborough-drama is onder andere *waarom* er zoveel waarde wordt gehecht aan de terechtstelling van bepaalde groeperingen en daarmee 'de waarheid' die door de journalistiek wordt aangedragen. In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden waarom deze journalistieke waarheid van belang is voor het publiek en waarom er bij crisissituaties altijd een dader moet worden gevonden om te presenteren aan de gemeenschap.

Zoals in hoofdstuk drie werd besproken, is "eerbied voor de waarheid en het recht van het publiek op de waarheid" (Beunders en Muller 279) een van de noodzakelijke uitgangspunten voor media. Omdat één waarheid zo moeilijk te vinden is, stelt Velaers voor dat de media juist een functie te vervullen hebben in de waarheidsvinding (410). Om deze waarheid te vinden, moeten media gebruik kunnen maken van 'goed ingelichte bronnen' en 'sterke geruchten', omdat zij anders te terughoudend werken en zelfcensuur plegen. Door de korte tijd waarin media verhalen de wereld in moeten brengen, hoeven de feiten niet altijd te kloppen, aldus Velaers. "Men kan dan ook niet verwachten dat media uitsluitend de 'objectieve waarheid' zouden bieden. Vaak komt de waarheid trouwens pas boven drijven na een lang debat in de media, met woord en weerwoord" (410). We moeten ons afvragen of we wel akkoord willen gaan met deze benadering van de journalistieke waarheid. Naar aanleiding van de afwikkeling van het Hillsborough-drama kan geconcludeerd worden dat het in eerste instantie een goed idee geweest zou zijn om meerdere partijen aan het woord te laten. Door alleen 'goed ingelichte bronnen', zoals woordvoerders, te hebben geraadpleegd, heeft de krant *The Sun* een negatieve reputatie gekregen die moeilijk te herstellen is. Het bewaren of onthouden van informatie totdat deze is belicht vanuit meerdere oogpunten is in mijn ogen geen zelfcensuur. Het wordt kwalijker wanneer de krant telkens haar eigen fouten moet corrigeren tot er een 'waarheid' boven tafel is gekomen.

Journalisten blijven pretenderen dat zij de feiten brengen, terwijl alle feiten door mensen worden gemaakt. "In tegenstelling tot wat vaak gesuggereerd wordt, zijn er ook geen feiten die 'voor zichzelf' spreken. Bepaalde mensen en bepaalde hulpmiddelen laten ze bepaalde dingen zeggen" (Van Ginneken 13). Ook observaties over de werkelijkheid worden bepaald door hoe deze observaties zijn georganiseerd. "Deze houden onvermijdelijk een voorselectie en voorinterpretatie in: bijvoorbeeld in de keuze van woorden, beelden, volgorde, structuur en dergelijke" (Van Ginneken 13). Bij het Hillsborough-drama hebben we al gezien dat de waarheid niet volledig gerepresenteerd is als gevolg van voorselectie. Echter, in het nieuws kan nooit alles worden getoond, waardoor ook nooit achterhaald kan worden wat er precies is gebeurd. Dit is ook het hachelijke punt bij het zoeken naar

een 'waarheid'. Het is daarom des te kwalijker dat *The Sun* in 1989 een boude bewering als 'The truth' op haar voorpagina plaatste. Daarmee gaf zij aan de waarheid te hebben achterhaald. Dat dit niet het geval was, werd duidelijk door haar krantenkop van 23 jaar later: 'The real truth'. Het feit dat *The Sun* spreekt over een 'waarheid' en een 'echte waarheid' laat in eerste instantie zien dat de journalistiek meerdere versies van de waarheid hanteert, maar ook dat er te onvoorzichtig is omgesprongen met een moeilijk definieerbaar fenomeen als de waarheid.

Een belangrijk onderdeel van deze scriptie is waarom er bij de berichtgeving van rampen als het Hillsborough-drama continu schuldigen gezocht worden door media. Wat is de motivatie van media om de dag na een gebeurtenis al een mogelijke dader aan te dragen? Rothmund et al. stellen dat mensen altijd op zoek zijn naar gerechtigheid (170). Vanuit een filosofisch perspectief is de normatieve status van gerechtigheid een moreel principe. Men probeert zich redelijk te gedragen om zo een goed mens te kunnen zijn. Onrechtvaardigheid is aan de andere kant een bedreiging voor het geloof in een rechtvaardige wereld. Wanneer onrechtvaardigheid niet kan worden hersteld, worden er schuldigen aangewezen. "If injustice cannot be actively restored, other psychological processes such as blaming the victim are triggered in order to protect the belief in a just world" (Rothmund et al. 178). Media wijzen dus schuldigen aan om aan het publiek te laten zien dat er nog een rechtvaardige wereld bestaat. *The Sun* wees dus niet alleen naar de Liverpoolfans omdat zij een gemakkelijk doelwit waren, maar ook om het publiek te tonen dat er niemand ongestraft blijft bij een ramp waarbij bijna honderd doden vallen.

Conclusie

Er zijn veel mogelijke oorzaken aangehaald om de representatie van het Hillsborough-drama door *The Sun* te onderzoeken. Er is behandeld hoe *The Sun* haar berichtgeving heeft vormgegeven en hoe zij haar conclusies heeft getrokken. Zelfcensuur is hierbij een belangrijk fenomeen dat is besproken. Ook censuur is een verschijnsel dat nader is onderzocht, evenals de zoektocht naar de waarheid en schuldigen.

Wat niet te ontkennen valt, is dat het Hillsborough-drama in *The Sun* van 19 april 1989 niet adequaat is gerepresenteerd. Er is geen sprake geweest van hoor en wederhoor. Uitspraken van de politie zijn zonder al teveel journalistieke verdieping overgenomen in de kranten en door de Liverpoolsupporters niet te hebben ondervraagd over het drama is er een grote groep mensen overgeslagen die aanwezig waren bij de ramp, wat gezien kan worden als selectiviteit door *The Sun*. De vraag die rijst is of deze onvolkomenheden opzettelijk of onopzettelijk hebben plaatsgevonden. Zoals eerder werd beweerd, rust er een grote druk op nationale media waardoor zij soms niet de mogelijkheid hebben om alles goed te kunnen verwerken. Toch zijn er genoeg signalen geweest voor *The Sun* om hun verhaal in de loop van de geschiedenis te kunnen aanpassen, maar ook dit is tot een aantal weken geleden niet gebeurd. Er is dus tijdenlang bewust nieuws achtergehouden om zelf (als krant) niet in negatief daglicht te staan. Geconcludeerd kan worden dat *The Sun* opzettelijk zelfcensuur heeft gepleegd en veel te laat haar kans heeft gegrepen om dit recht te zetten.

Censuur is een problematischer fenomeen met betrekking tot deze casus. Censuur in democratische landen is amper vast te stellen en als er al censuur plaatsvindt dan zal dit worden ontkend. Wat echter niet valt te ontkennen, is de band tussen premier Margaret Thatcher en *The Sun*. Er is bewijs van een soortement bondgenootschap tussen de Britse politiek en een aantal Britse kranten in de jaren '80, al staat niet zwart op wit dat er tijdens het Hillsborough-drama censuur heeft plaatsgevonden. Redenen voor censuur zijn echter wel aan te wijzen: een overheidsinstantie als de politie had niet mogen falen en ook de Sportevenementenwet (een maatregel van Thatcher) heeft een rol gespeeld bij het drama. Het is echter moeilijk vast te stellen of *The Sun* zelf initiatief heeft genomen het drama op deze manier te representeren of dat dit ook deels van hogerhand is gekomen.

De welwillendheid van de pers in combinatie met het falen van een overheidsinstantie heeft geleid tot de manier waarop het artikel in *The Sun* van 19 april 1989 tot stand is gekomen. Er is veel onrust geweest rondom haar berichtgeving en een verklaring hiervoor is te vinden in een samenspel tussen censuur en zelfcensuur. Eén onbetwistbare conclusie die getrokken kan worden is dat er altijd schuldigen gezocht zullen worden bij drama's als Hillsborough, door de continue zoektocht naar gerechtigheid.

Literatuur

Arnold, Harry, en John Askill. "The Truth." *The Sun* (19 april 1989): 1-2, geraadpleegd op <http://www.webcitation.org/5kNX6UZyT>.

Baets, Antoon De. "Taxonomy of concepts related to the censorship of history." *Government Secrecy: Research in Social Problems and Public Policy*. Red. Susan Maret. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2011. 53-66.

Berrington, Eileen, en Ann Jemphrey. "Surviving the Media: Hillsborough, Dunblane and the press." *Journalism Studies* 1.3 (2000): 469-483. Web 28-09-2012.

Beunders, Henri, en Erwin Muller. *Politie en media: Feiten, fictie en imagopolitiek*. Zeist: Uitgeverij Kerekebosch bv, 2005.

Bodin, Dominique, et al. *Sport and violence in Europe*. Straatsburg: Council of Europe Publishing, 2005.

Brabazon, Tara. *Playing on the Periphery: Sport, Identity and Memory*. Londen: Routledge, 2000.

Collins, Tony, en Wray Vamplew. *Mud, Sweat and Beers: A Cultural History of Sport and Alcohol*. New York: Berg, 2002.

Curran, James, et al. *Culture Wars: The Media and the British Left*. Edinburgh University Press, 2005.

Darby, Paul, et al. *Soccer and Disaster: International perspectives*. New York: Routledge, 2005.

Dunn, Tom, et al. "Hillsborough: The real truth." *The Sun* (13 september 2012): 1-5.

Duthel, Heinz. *Rupert Murdoch: The Politico Media Complex Mogul*. CreateSpace, 2011.

Feenstra, Willem. "Supporters niet schuldig aan Hillsborough-ramp." *De Volkskrant* (13 september 2012): 34-35.

Gans, Herbert J. *Deciding what's news: A study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek and Time*. Illinois: Northwestern University Press, 2004.

Ginneken, Jaap van. *De schepping van de wereld in het nieuws. De 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken*. Alphen aan den Rijn: Kluwer, 1996.

Houlihan, Barrie. "Political involvement in sport, physical education and recreation." *Sociology of Sport and Physical Education: An Introduction*. Red. Anthony Laker. Londen: RoutledgeFalmer, 2002.

Limor, Yehiel, en Hillel Nossek. "The Israel Paradox: The Military Censorship as a Protector of the Freedom of the Press." *Government Secrecy: Research in Social Problems and Public Policy*. Red. Susan Maret. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2011. 103-129.

Negrine, Ralph. *Politics and the Mass Media in Britain*. Londen: Routledge, 1994.

Reitan, Earl Aaron. *The Thatcher Revolution: Margaret Thatcher, John Major, Tony Blair, and the Transformation of Modern Britain, 1979 – 2001*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.

Rothmund, Tobias, et al. "The psychological functions of justice in mass media." *Media and the Moral Mind*. Red. Ron Tamborini. New York: Routledge, 2012. 170-197.

Sanders, Karen. "Ethics in journalism: False dichotomies, uncertain goals." *Communication Ethics Now*. Red. Richard Keeble. Leicester: Troubadour Publishing Ltd., 2008. 237-248.

Velaers, Jan. *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting: Deel II*. Antwerpen – Apeldoorn: MAKLU Uitgevers, 1991.

Bijlage 1

Artikel *The Sun* 19 april 1989

Voorkant *The Sun*:

THE TRUTH

- **Some fans picked pockets of victims**
- **Some fans urinated on the brave cops**
- **Some fans beat up PC giving life kiss**

DRUNKEN Liverpool fans viciously attacked rescue workers as they tried to revive victims of the Hillsborough soccer disaster, it was revealed last night.

Police officers, firemen and ambulance crew were punched, kicked and urinated upon by a hooligan element in the crowd. Some thugs rifled the pockets of injured fans as they were stretched out unconscious on the pitch. In one shameful episode, a gang of Liverpool fans noticed the blouse of a girl trampled to death in the crush had risen above her breasts. As a policeman struggled in vain to revive her, they jeered: "Throw her up here and we will **** her." Sheffield officers, stung by criticism of themselves and their boss Superintendent Roger Marshall, hit back yesterday to reveal their side of the story. As the death of a 14-year-old boy brought the toll to 95, cops claimed their rescue effort was hampered by hooligans tanked up at a three-hour boozing session. One furious policeman who witnessed the disaster on Saturday stormed: "To paint all the Liverpool fans lily-white is wrong. As we struggled in appalling conditions to save lives, fans standing further up the terrace were openly urinating on us and the bodies of the dead. And as policemen on the pitch tried to save...

Continued on Page Two

THE TRAGIC TRUTH

Continued from Page One

...the injured they were hampered by other Liverpool fans kicking and punching them. His story was confirmed by Police Federation rep Paul Middup, who revealed how several of his members broke down and wept as they told him what they had witnessed. "I don't doubt these stories are true," he said. "I am sick of hearing of how good the crowd were. Some arrived tanked up and the situation faced by officers was simply terrifying." *But Pc Middup stressed that only a small minority of the Liverpool fans behaved so badly.* Most police officers refused to be named because of the impending

full scale inquiry. But a high ranking officer at the ground said: "They were just acting like animals. My men faced a double hell: the disaster and the fury of the fans who attacked us." South Yorkshire ambulance chief Don Page revealed one of his men was so badly assaulted by drunken fans he needed hospital treatment. A fireman was also attacked. A second police officer added: "As one young officer gave the kiss of life and heart massage he was given a savage kick by a lout." A third policeman said: "There was a lot of pilfering. Personal possessions were missing as well as cash. People were picking up coins which had fallen from victims pockets. It was sickening." The police claims were backed by Sheffield MP Irvine Patnick, who spoke to officers on duty in the mortuary hours after the tragedy. "They told me they were hampered, harassed, punched, kicked and urinated on by Liverpool fans", he said. "I have kept quiet about this because I didn't want to inflame a delicate situation. But these are the stories told to me by policemen just after it happened. I saw the bruising on their bodies."